

NEDİM GÜRSEL

EROS'UN RENKLERİ

RESİM, CİNSELLİK VE ÖTESİ

Deneme

Nedim Gürsel, 1951’de Gaziantep’te doğdu. Galatasaray Lisesi’ni ve Paris Sorbonne Üniversitesi Modern Fransız Edebiyatı Bölümü’nü bitirdi; aynı üniversitede Nâzım Hikmet ve Aragon üzerine Prof. Etiemble’in yönetiminde karşılaştırmalı edebiyat doktorası yaptı. Halen CNRS’te (Fransa Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi) araştırma başkanı olarak görev yapmakta ve Paris INALCO’da (Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Enstitüsü) Türk edebiyatı dersleri vermektedir.

Edebiyatın hemen her dalında ürün veren Nedim Gürsel’in kitapları Fransa başta olmak üzere yirmi beş ülkede yayımlandı, bazı öykülerinden yapılan tiyatro uyarlamaları Türkiye ve Avrupa ülkelerinde oynandı. Yazar DAAD adlı kurumun davetlisi olarak bir yıl Berlin’de kaldı; Fransa, Almanya, İtalya ve Türkiye gibi pek çok ülkede hakkında incelemeler ve doktora tezleri yapıldı, belgeseller çekildi.

Nedim Gürsel’in aldığı ulusal ve uluslararası ödüller şunlardır: Türk Dil Kurumu Ödülü (1976), Abdi İpekçi Barış Ödülü (1986), Fransız PEN Kulüp Özgürlük Ödülü (1986), Haldun Taner Öykü Ödülü (1987), Struga Altın Plaket Ödülü (1992), Radio France Internationale Öykü Ödülü (1992), France-Turquie Ödülü (2004), Fransa Hükümeti Edebiyat Şövalyesi Nişanı (2004), Mevlânâ Dünya Kardeşlik Ödülü (2009), Türkiye Yayıncılar Birliği İfade Özgürlüğü Ödülü (2009), Balkanika Vakfı Uluslararası Roman Ödülü (2012), Fransa Akdeniz Roman Ödülü (2013), Türk Dünyası Kızıl Elma Ödülü (2016), Türkiye-Avrupa Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı Ödülü (2018), Çukurova Sanat Girişimi Büyük Ödülü (2019).

DOĞAN KİTAP TARAFINDAN YAYIMLANAN DİĞER KİTAPLARI

Uzun Sürmüş Bir Yaz
İlk Kadın
Cicipapa
Bir Avuç Dünya
Dünya Şairi Nâzım Hikmet
Bozkırdaki Yabancı
Boğazkesen
Paris Yazıları
Başkaldıran Edebiyat
Resimli Dünya
Yaşar Kemal - Bir Geçiş
Dönemi Romancısı
Öğleden Sonra Aşk
Güneşte Ölüm
Sağ Salim Kavuşsak
İzler ve Gölgeler

Çıplak Berlin
Yedi Dervişler
Allah'ın Kızları
Hatırla Barbara
Türkiye: Yaşlı Avrupa'ya
Genç Damat
Derin Anadolu
Şeytan, Melek ve Komünist
Aragon
Yine Bana Döneceksin
Aşk Kırınları
Yüzbaşının Oğlu
Acı Hayatlar
Tehlikeli Sevişmeler
Bana İtalya'yı Anlat
Uzun Bir Ayrılık İçin Kırk Kısa Şiir

Söz Uçar
Piramitlerin Gölgesinde
Yalnızlığın Yarattığı Yazar -
Sait Faik
Mehdi'yi Beklerken
Baba Bak Deniz
Aşk ve Isyan
Küçük Prens
(çeviri-Doğan Egmont)
Son Fasıl
Son Yolcu
Ölüm Akımdasın
Doğaya Açılan Pencere
Yıkım Günleri
Kavuşmak Hayal Oldu

EROS'UN RENKLERİ

Resim, Cinsellik ve Ötesi

Yazan: Nedim Gürsel

Editor: Aslı Güneş

Yayın hakları: © 2025 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Eylül 2025 / ISBN 978-625-5683-35-9

Sertifika no: 44919

Kapak tasarımı: Taylan Polat

Kapak görseli: Pablo Picasso, "Avignonlu Kızlar", 1907.

Sayfa uygulama: Yeşim Ercan Aydın

Baskı: Yıkılmazlar Basın Yayın Prom. ve Kağıt San. Tic. Ltd. Şti.

15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli - Bağcılar - İSTANBUL

Tel: (212) 515 49 47

Sertifika no: 45464

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Eros'un Renkleri

Resim, Cinsellik ve Ötesi

Nedim Gürsel

DOĞAN KİTAP
ÖRNEKTİR

İçindekiler

Sunum.....	9
Resim, Cinsellik ve Ötesi	11
Picasso'nun Mavileri	19
Buluşma Evleri ve Sanat	29
Masmavi.....	46
Resim Resim İçinde	57
Babanın Bakışı Kızın Duruşu	61
Lydia Delectorskaya	69
Kanatlanan Kadın ve Karşılıksız Aşk	77
İnanç Dünyasına Yolculuk ya da Marc Chagall'ın Renkleri	81
Artemisia	86
Uyur Güzeller	96
Yaşama Sevinci.....	103
Kutsal Zafer Dağı'nın Ressamı Paul Cézanne	107
Paul Gauguin'in Brötanya Günleri.....	117
Arles Buluşması	139
Ressamlar Vadisi.....	151
İzlenimci Ressamların Paris'i	159
Urla'daki Paris.....	168
Kalın Enseli Çıplaklar.....	177
İsa'nın Paris Yolculuğu	180

Fatih Sultan Mehmet Paris'te	195
Duomo ve Derisi Yüzülen Aziz	199
Fısıh ya da Son Yemek	202
Palazzo Gamberini'nin Mozaikleri.....	208
Fribourg'un Çeşmeleri	211
Piran ve Tartini.....	216
Bisiklet Cenneti Münster ve Tuvalet Yansıyan	
Din Savaşları.....	220
Bremen Mızıkacıları ya da Mızıkçıları.....	226
Paula Becker'in Dünyası	231
Çocuk Mozart'ın Çıplak Heykeli.....	235
Sonsöz Yerine	239
Dizin.....	240

DOĞAN KİTAP
ÖRNEKTİR

Sunum

Resim, cinsellik ve ötesini konu alan –işin içine heykel ve mimariyi de katan– bu kitap, sanatçıların dünyasında bir yolculuk aslında. Onların nafile, kimi zaman da renkli ve ışıklı yaşamlarının izdüşümünü taşıyan yapıtlarına bir bakış. Paris ve Fransa ağırlıklı bir deneme olduğunu da belirtmeliyim. Kitap, öznel bir coğrafya ve mekân keşfine olduğu kadar tabloların renkli dünyasında dolaşmaya da çağırıyor okuru.

Bu yolculuk boyunca yalnızca genel manzaradan tuvale yansıyanlarla yetinmeyip acının, coşkunun ve giderek mutluluğun izini süreceğiz. Sanat tarihinden esintiler eşliğinde, bir yazarın –bendenizin– rehberliğinde varmaya çalışacağız menzile: yani resim, cinsellik ve ötesine. Bu süreçte bakmakla yetinmeyip görmeyi de başarabilirsek, ne mutlu bize!

Paris, 2025

Resim, Cinsellik ve Ötesi

Montmartre Tepesi, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında yazar ve ressamların bohem hayatlarına tanıklık etmeden önce “intramuros”, yani suriçi Paris’in dışında kalan, kendi halinde, içe kapalı küçük bir köydü. On üçüncü yüzyıldan kalma değirmenlerle bağların, alçı ocaklarıyla ağaçların arasından kendini gösteren çoğu bahçeli evlerden ibaretti. Bir efsaneye göre Aziz Denis, İS üçüncü yüzyılda Romalı askerler tarafından başı kesilerek idam edildikten sonra kelle koltukta, adını taşıyan Paris’in kuzey banliyösüne dek buradan yola çıkıp yürümüşdü. Sanatçıların Tertre Alanı’nı keşfedip buraya yerleşmelerinden sonra artan nüfusla birlikte, sonradan her biri efsaneye dönüşecek Kara Kedi ya da Çevik Tavşan gibi kafe ve canlı müzik mekânları, bir başka deyişle kabareler açılmaya, şarkıcılarla sanatçılar buralarda buluşmaya başladı. Kırmızı atkısı ve siyah melon şapkasıyla Henri de Toulouse-Lautrec’in afişinden tanıdığımız Aristide Bruant başta olmak üzere Montmartre gecelerini şenlendiren popüler şarkıcılar, şair ve ressamlar yosmalarla düşüp kalkar oldular. Yalnızca La Goulue’nün eteklerini savuran Cancan dansı değil, sözcüklerle renkler ve biçimler de devreye girdi. Tarzı eski ama inşası görece yeni (yirminci yüzyılın başları) Sacré-Coeur Kilisesi’ni de unutmayalım. Kubbeleriyle Bizans üslubunu sergileyen bu aykırı yapının önündeki merdivenlerden,

Kral Aziz Louis ile Jeanne d'Arc'ın at binmiş bronz heykellerinin altında, Paris'i seyredenler arasında yalnızca turistler değil, Rastignac gibi ünlü roman kahramanları da vardı. "Teke tek kaldık işte!" Bu sözleri Paris'e meydan okuyan Balzac'ın ikizi bir roman kahramanı söylüyor, kentin panoramasını Montmartre Tepesi'nden seyreyleyerek.

Daha doğrusu Rastignac, birkaç yıl sonra Sacré-Coeur'ün temellerinin atılacağı yerden kente bakarken onunla hesaplaşmaya da hazır olduğunu cümle âleme ilan ediyor. O yıllarda yalnızca taşradan gelenlere değil, yabancılara da kucak açıyordu Paris; onları kollarına alıp avutmak, sarıp sarmalamak, kimi zaman da boğarak öldürmek için. Bu yabancılar arasında İspanyol kökenli, Malaga'dan yeni gelmiş, ufak tefek bir esmer delikanlının Pablo Picasso adıyla imzaladığı tablolarla mavinin değişik tonları ve tarif edilemez bir keder egemendi. Derken kirli beyaz ve koyu pembeyle buluştu bu unsurlar, figürler de geometrik biçimlere dönüşerek çarpılmaya başladı, "Avignonlu Kızlar" da ("Les Femmes d'Alger", 1907) olduğu gibi.

1906-1907 yılları arasında, henüz yirmi beş yaşındayken, uzun süren ön hazırlıklardan sonra Montmartre'daki atölyesinde yaptığı bu yapıtta Picasso, sanat tarihinde önemli bir dönemeç olarak kabul edilen Kübizm akımını haber veriyordu. Sanatçının yakın çevresini saymazsak, seyirciyle ancak 1916 yılında buluşabilen bu yapıtıyla ressam yeni bir çığır açtığının bilincindeydi. Barcelona'daki bir genelevden esinlenerek gerçekleştirdiği tabloda akademik kuralları hiçe saymış, kadınların yüzü cepheden, burunları profilden çizilmiş, perspektif yok hükmünde tasarlanmıştı. Şöyle ki: Dördü ayakta beş çıplak genç kadın. Beşincisi bacakları

açık oturmuş, arkası bize dönük olmasına karşın mal meydana. Yüzünde Afrika'dan gelmiş bir maske var sanki, gözleriye kocaman ve fıldır fıldır, fal taşı gibi de açılmış. Müşteri beklediği belli. Ötekiler de öyle, hançerle kesilip biçilmiş, tablonun tüm yüzeyine inadına yerleştirilmiş gibiler, göğüslerse fora! Ayakta duran kadınlardan en sağdaki işini bitirmiş, mavi-beyaz perdeyi aralamakta. Kısrağinki-ne benzeyen upuzun bir yüzü, şehvetten arınmış kapkara bakışları var. Yorgun ama bezgin değil. Kederli hiç değil. İşinin doğal akışına bırakmış kendini. Az sonra yine yatağa dönecek. Ötekiler de öyle. Haydi, davranın kızlar! Gün sizin gününüz! Çıplak gövdelerinizle hemhal bu garip ortam sizin eviniz. Geneleviniz! Az kalsın unutuluyordum, bir de şu var: Üzüm taneleriyle bir dilim karpuz ve bir elmayla bir armut, yani İslam peygamberinin buyurduğu gibi, cennet ayaklarınızın altında!

1903'te Picasso'yu Bateau-Lavoir'daki atölyesinde ziyaret eden André Salmon gördüklerini şöyle özetliyor: "Bit-pazarından alınmış küçük ve yuvarlak bir masa, resim sehпасıyla eski bir koltuk. Bir de daracık yatak." Picasso, sevgilisi Fernande Olivier'yle işte burada, yarı aç yarı tok yaşayıp çalışmaktadır. Ne elektrik tesisatı vardır evde ne de gaz. Masanın üzerindeki petrol lambası aydınlatmaktadır çevreyi. Ressam elinde tuttuğu mumun ışığında konuşma işlerini göstermek zorundadır. Ve kapıda, beklenmedik şu cümle yazmaktadır: "Şairlerin Buluşma Yeri." Picasso'nun yakın dostları Max Jacob ile Apollinaire kapının eşiğini oldukça sık aşındırmaktadırlar.

İzlenimcilerin ardından geleneksel resim anlayışını yıkan, "Kübizm" diye adlandırılan yenilikçi akıma yol açan

Picasso “Avignonlu Kızlar”ı yaptığında çok gençti. Onun, kızları tuvale yansıtmadan önce, 1904’te henüz yirmi üç yaşındayken Montmartre’da çekilmiş, bugün Paris’te, adını taşıyan müzenin arşivinde korunan bir fotoğrafını anımsıyorum. Parke taşlı küçük alandaki bir sokak fenerinin önünde duruyor. Hünerli elleri paltosunun cebinde, görmesini bilen gözlerle objektife bakıyor. Çok hafif bir gülümseme yerleşmiş dudaklarına, saçları henüz dökülmemiş. “Bakın daha neler yapacağım, sizi nasıl şaşırtacağım. Bildiğimiz resmin ötesini keşfedeceksiniz!” der gibi. Ressamın dostu ve biyografı Pierre Daix, sanat tarihinde yeni bir dönem başlatan “Avignonlu Kızlar”dan söz ederken “Cinsellik ve ölümün en müthiş tasviri” diyor. Cinselliğin özgün bir tasviri olduğu tartışma götürmez ama “ölümün izdüşümü” görünürde pek yok. Daha doğrusu, yapıtın eskizlerinde yer alan tıp öğrencisi figürünü, elinde bir kafatası tutan bu genç adamı ressamın sonradan tuvalden çıkardığını biliyoruz. Ölüm simgesi ortadan kalktığına göre “cinsellik” yapıtın genel izleğine dönüşmüş durumda. Alışageldiğimiz anlamda değil ama.

“Avignonlu Kızlar”da olsa olsa Thanatos’a dolaylı ve uzak bir gönderme var denilebilir ama asıl ön plana çıkan, çıplak kadın bedenlerinin çekimine kapılmamız için elinden geleni ardına koymayan Eros. Onun oklarıyla olmasa bile Picasso’nun hüneriyle yeni bir gerçekliğin içinde, Barcelona’daki Avignon Sokağı’nda dolaşıyor, derken bir buluşma evinde buluyoruz kendimizi. Adı üstünde, fuhuşla, günümüzde moda olan deyimle söylemem gerekirse “seks çalışanları”yla tanışıyoruz. Bilindiği gibi “Avignonlu Kızlar”dan kasıt Fransa’nın alımlı ve tarihsel kenti, bir dö-

nem papalığa bile ev sahipliği yapmış Avignon'daki "hal ve gidiş"leri mükemmel, namusları tertemiz kızlar değil, orospular. Daha uygun bir sözcük kullanmam gerekirse fahişeler. İçlerinden en davetkâr olanına, yani ressamın tıp öğrencisiyle yetinmeyip sonradan tabloda çıkaracağı müşteriye (bir denizciye) perdeyi aralayan, "Kız gözün aydın, bak kocan geldi" dercesine duran diğer kadınlarla birlikte tabloda beş çıplak kadın yer alıyor. Onların önündeki meyve tabağıysa kesik karpuz dilimi başta olmak üzere cinsel arzuyu temsilen var; yani iştah açmak için orada duruyor. Gel gör ki, söz konusu iştahın mideyle değil, bambaşka arzularla ilgisi var. Bu ilginin odak noktasında fahişeler sahne alıyor gibi görünse de, ressamın tasviri aslında yalnızca seyircilere değil, aynı zamanda müşteri konumuna geçmek için can atan genelev müdavimlerine de yönelik.

Tablodaki kadınların beşi de –onlara "beşi bir yerde", yani aynı genelevde diyebiliriz– seyircileri cezbetmenin peşindeler; aralarında fazla bir iletişim olduğu söylenemez. Ressamın gençlik yıllarında kapısını aşındırdığı Barcelona'daki bir buluşma evinin dar mekânına sıkıştırılmış gibiler, tablonun boyutları oldukça geniş olsa da. Diyeceğim, aynı yıllarda Toulouse-Lautrec'in tasvir ettiği Paris'teki fuhuş ortamından çok daha farklı bir görünümdeler. Uzun ve yorucu, giderek saplantıya dönüşen bir uğraşın sonunda Picasso'nun Bateau-Lavoir atölyesinde gerçekleşen bu devasa boyutlu tablo, o güne dek bilinmeyen, dolayısıyla da hiç denenmemiş bir tarzı içeriyordu. Sanat yapıtı gerçeğe öykünme yerine, akademizmin kurallarını hiçe sayarak, dış dünyadan bağımsız bir gerçekliği dile getiriyordu. Ressam çok sayıda eskiz yaptıktan sonra, o yıllarda yeni keşfedilen

“ilkel sanat”ın –özellikle de Afrika maskelerinin– etkisiyle, Cézanne’ın tekniğinden de ders çıkararak gerçekleştirmişti bu tabloyu. Böylece yakın dostluk kuracağı Braque’la birlikte ileride “Kübizm” olarak adlandırılacak öncü akımın ilk örneğini vermişti.

Sanat tarihinde önemli bir dönemeçti “Avignonlu Kızlar”; o güne dek Lautrec’in yapıtları hariç, üzerinde hiç durulmamış genelev izleğini tuvale taşıyordu. Picasso, gerçekliği kendi öznel bakışından hareket ederek yansıtaacağı yerde onu geometrik biçimler aracılığıyla yeniden kurgulamıştı. Ve henüz bitmediği gerekçesiyle başyapıtını kem gözlerden, resim simsarlarından ve dostlarından korumak için, kendi öz evladı gibi atölyesinin bir köşesinde saklamıştı. Bir genelev sahnesinin sanat tarihine damgasını vurması, hatta resim geleneğinde önemli bir dönemeç sayılması şaşırtıcı olduğu kadar alışılmadık bir durum. Picasso, beş çıplak fahişeyi anatomi kuralları gereğince, eski Yunan’dan miras estetik anlayışıyla tasvir etseydi “Avignonlu Kızlar” genelev müdavimlerinin dışında kimseyi ilgilendirmeyebilirdi. Resim eleştirmenleriyle ressamın yakın çevresini de ilgilendirmeyebilirdi. Demek ki, burada önemli olan ne mekân ne çıplaklar, onların resmedilme biçimi. Geometrik çizgilerin ve Afrika maskelerinin tabloda yer alması giderek tüm mekânı belirlemeleriydi. O güne dek alışılmamış bir estetik anlayışı ve yıkıcı bir yaklaşımın ifadesiyle karşı karşıyayız. Ressam, cinsellik kavramını yeniden yorumlayan bir bakış yöneltiyor modellerine. Dolayısıyla bu yapıtın karşıt, kimi zaman da aşağılayıcı yorumlara yol açması doğal.

Şöyle ki: 1973 yılında bile Douglas Cooper’ın Picasso’nun yapıtını “Bir ayağı çukurdaki yaşlı adamın tutarsız karala-

maları” olarak değerlendirmesi, doğrusunu söylemek gerekirse, pek şaşırtmıyor beni ama düşündürüyor. Geçen yüz yılın en büyük ressamlarından birine yönelik bu aşağılayıcı tavrı kabul edemiyorum. Neyse ki “Kızlar” a hak ettikleri değeri çok görmeyen, Andre Breton gibi şair ve yazarlar da var. Burada anlam veremediğim olaysa şu: Bir sanat yapıtının yüz yıl sonra bile bir genelev sahnesini tasvir ettiğinin görmezden, bilinmezden, duymazdan gelinmesi. Ressamın kendisi de, haklı olarak yakınıyor bu durumdan:

“Avignonlu Kızlar” adı çok canımı sıkıyor. Salmon uydurdu bu adı. Önceden, bildiğiniz gibi, “Avignon Genelevi” olarak anılıyordu. Neden biliyor musunuz? Bu genelev yaşantımla doğrudan ilgili bir mekândı. Barcelona’daki, Avignon Sokağı’nda, geneleve çok yakın otuyordum.

Bana sorarsanız demeyeceğim, çünkü bu konuda yetkili biri olarak görmüyorum kendimi ama birçok uzmana göre “Avignonlu Kızlar”ın modern sanatın ilk örneği olduğu kesin. Ne var ki bu görüşü herkesin paylaştığı da söylemez. Ama hiç olmazsa bu şaşırtıcı, hatta kışkırtıcı yapıt için, meraklısına şu soru yöneltilebilir: “Kızların beşi de bir yerdeler, 12 Eylül askeri darbesinin generalleri gibi. Peki ya biz neredeyiz?”

Büyük olasılıkla tablonun sergilendiği New York’tan uzakta ama hayalimizdeki tablonun içinde.

* * *

“Sanatın ayıpla ilgisi, bir alıp veremediği yoktur!”

– Pablo Picasso

Sanat tarihi, yalnızca estetik serüvenlerin değil, aynı zamanda arzusun, yasakların, bedensel hazların ve ölüm düşüncesi-nin de izini sürer. Courbet’in “Dünyanın Kökeni”nden Picasso’nun “Avignonlu Kızlar”ına, Degas’nın gizli monotiplerinden Matisse’in mavi çıplaklarına, fahişe portrelerinden odalık sahnelerine uzanan yapıtlar aracılığıyla çıkılan yolculuk resim ile cinselliğin ayrılmaz bağıını gözler önüne seriyor.

Nedim Gürsel, *Eros’un Renkleri*’nde hem ressamların tuvalleri hem de yazarların sayfaları aracılığıyla okuru Paris’in buluşma evlerinden Nice’in ışıklı kıyılarına, Orsay ve Pompidou’nun galerilerinden ressamların atölyelerine götürüyor. Sanatçıların yaşamöykülerindeki kırılma anları ile edebiyatın onlara eşlik eden satırları iç içe geçiyor.

Bu kitap, erotizmin sanatta yalnızca çıplaklıkla değil, aynı zamanda yas, yalnızlık, haz, korku ve özgürlükle nasıl iç içe geçtiğini gösteriyor. Bir resme yalnızca bakmakla yetinmeyip onu görmek ve içselleştirmek isteyenler için davetkâr bir yolculuk.

**Bakmakla yetinmeyip görebilmek için biraz daha yaklaşın.
Belki de resmin ardında saklı olan, bizzat kendi arzunuzdur.**

